

# INSTRUMENTE MEDICALE DE EPOCĂ ROMANĂ DIN DOBROGEA

DE

DAN APARASCHIVEI, IONEL MATEI

Trupul și mintea omului erau percepute de către civilizațiile antice în strânsă asociere cu miticul și religiosul. Cauzele defectelor fizice și ale îmbolnăvirilor erau căutate, mai ales în Orientul antic, în lumea divină.

Grecii au fost cei care au încercat o abordare rațională a conceptelor de sănătate și, respectiv, boală<sup>1</sup>, în paralel cu credința în influența zeilor<sup>2</sup>. Școala alexandrină de medicină a reprezentat un moment de maximă importanță în evoluția de la medicina „intuitivă” la medicina științifică<sup>3</sup>. Studiile anatomice și fiziologice au căpătat un caracter științific datorită pleiadei de medici aduși din întreaga Grecie<sup>4</sup>.

Următoarea etapă în evoluția medicinei antice, și cea mai importantă, a fost transplantarea cunoștințelor grecilor în lumea romană<sup>5</sup>. Fără această transpunere, medicina greacă ar fi rămas, probabil, la același nivel cu medicina din Babylon<sup>6</sup> sau Egipt.

Într-o primă fază, care corespunde epocii republicane și începutului celei imperiale, respectul pentru medici și meseria lor era aproape inexistent. Sclavii și liberții erau practicanții majoritari ai acestei meserii, care nu beneficia prea mult de sprijinul statului<sup>7</sup>.

Abia de la Caesar se acordă drepturi substanțiale practicanților profesiiilor liberale<sup>8</sup>. Suetoniu, vorbind de conceștiile făcute de Iulius Cesar afirmă: *“Omnes professos, et liberalium artium doctores, quo libentius et ipsi*

<sup>1</sup> G. Brătescu, *În jurul concepției hipocratice despre sănătate și boală*, în *Studii Clasice*, XI, 1969, p. 57. Se vorbește chiar și de o anumită latură a umanismului care apare în secolul V a. Chr. Cf. M. D. Grmek, B. Fantini, *Histoire de la pensée médicale en Occident. I. Antiquité et Moyen Age*, Paris, 1995, p. 41.

<sup>2</sup> G. Lanata, *Medicina magica e religione popolare in Grecia*, Roma, 1967, p. 13-78; J. Vons, *Mythologie et médecine*, Paris, 2000. Aici sunt adunate izvoarele care dovedesc raportul dintre medicină și mitologie. A se mai vedea capitolul *Gods and their magic* (p. 138-169) din R. Jackson, *Doctors and diseases in the Roman Empire*, London, 1988, în care se observă „the weaknesses of ancient scientific medicine and the attractive power of the gods, specifically the healer god Asklepios, Roman Aesculapius” (p. 138).

<sup>3</sup> E. D. Phillips, *Greek Medicine*, Londra, 1973, p. 139-160. Vezi și aici o luptă între raționalitate și irraționalitate, izvorâtă din două sisteme medicale diferite, cel egiptean și cel grecesc. R. David, *Rationality versus irrationality in Egyptian medicine in the pharaonic and graeco-roman periods* în H. Fj. Horstmanshoff and M. Stol în colaborare cu C. R. van Tilburg (ed.), *Magic and rationality in ancien near eastern and graeco-roman medicine*, Brill, Leiden, Boston, 2004, p. 133-146, dar mai ales, p.145-146.

<sup>4</sup> H. Solin, *Medicine and society in Classical times*, în *Academica Scientiarum Fennica*, 1997, p. 64.

<sup>5</sup> V. Nutton, *Ancient Medicine*, London and New York, 2004, p. 157. Pentru evoluția medicinei antice în ansamblu vezi bibliografia din această ultimă apariție editorială.

<sup>6</sup> Despre relațiile dintre medicina babiloniană târzie și cea grecească a se vedea M. G. Geller, *West Meets East: Early Greek and Babylonian Diagnosis* în H. Fj. Horstmanshoff and M. Stol în colaborare cu C. R. van Tilburg (ed.), *op. cit.*, p.11-62.

<sup>7</sup> J. André, *Être médecin à Rome*, Paris, 1987, p. 33-36. Pentru statutul medicilor la Roma, vezi în continuare p. 97-179 dar și C. de Filippis Cappai, *Medici e medicina in Roma antica*, Torino, 1983, p. 65-87.

<sup>8</sup> Totuși, medicina a fost considerată mult timp ca o meserie ce nu făcea parte din categoria profesiilor și artelor liberale. J. André, *op. cit.*, p. 37. Cu toate acestea oferea o anumită onorabilitate la care tindeau atât sclavii cât și oamenii liberi.

*urbem incolerent, et coeteri appeterent, civitate donavit*<sup>9</sup>. Acest moment a însemnat creșterea semnificativă a numărului de medici și implicit interesul pentru a practica medicina și a cerceta<sup>10</sup>. În afară de medicii practicieni, generaliști, *medici clinici*, cum apar în inscripții, existau și medici specialiști<sup>11</sup>. Aproape pentru fiecare parte a corpului existau medici specializați<sup>12</sup>. Cunoștințele lor erau puse în practică din ce în ce mai des, în toate mediile sociale<sup>13</sup>. Medicii de la curțile imperiale au devenit indispensabili<sup>14</sup>, la fel în unitățile militare<sup>15</sup>, în orașele mari sau chiar în comunitățile mai mici. Dacă nu exista un medic într-un oraș era angajat unul din afară<sup>16</sup>.

Instrumentele medicale folosite au început să se perfecționeze concomitent cu diversificarea ramurilor medicinii<sup>17</sup> și a specializărilor pe care le căpătau medicii<sup>18</sup>. Obiecte folosite în activitatea medicală au fost descoperite în toată lumea romană<sup>19</sup>. Cea mai mare parte dintre acestea au fost descoperite în morminte, detașându-se la acest capitol provinciile Gallia Belgica și Germania Inferior și Superior<sup>20</sup>.

Cât privește practicile medicale în Moesia Inferior, au existat preocupări concrete legate de acest aspect în istoriografie, fără a se epuiza, însă, subiectul<sup>21</sup>. Și în această parte a Imperiului medicina era practică de

<sup>9</sup> Suet, *Cae*. XLII.

<sup>10</sup> G. Penso, *La médecine romaine*, Paris 1984, p.102.

<sup>11</sup> Vezi aici un pasaj din Cicero care face referire tocmai la această diversitate de specialiști: „*An tu existimas, cum esset Hippocrates, ille Cos, fuisse tum alios medicos qui morbis, alios qui vulneribus, alios qui oculis mederentur?*” („Gândești tu că în vremea lui Hippocrates, cel din insula Cos, existau medici pentru a trata bolile, unii pentru a pansa (îngrijii) rănille, și alții încă pentru a îngrijii ochii?”), *Cic. Ora*. III, 33.

<sup>12</sup> G. Penso, *op.cit.*, p.118. Vezi pentru chirurgie și M. Michler, *Das Spezialisierungsproblem und die antike Chirurgie*, Stuttgart-Wien, 1969; *La chirurgia ippocratica*, introducere și traducere de Amneris Roselli, Firenze, 1975, pentru o specializare și mai strictă în chirurgie a se vedea E. Künzl, *Eine spezialität römischer Chirurgen. Die Lithotomie*, în *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 13, 1983, 4, p. 487-491; pentru oftalmologie H. Nielsen, *Ancient Ophthalmological agents*, Odense, 1974 și M. Korać, *Medicus et chirurgus oculusarius de Viminacium in Starinar*, 37, 1986, p. 53-71; A se vedea și J. Rocca, *Galen on the brain. Anatomical Knowledge and Physiological Speculation in the Second Century AD*, Brill, Leiden, Boston, 2003, pentru maladiile creierului.

<sup>13</sup> În perioada imperială activau *domestici et familiares medici*. Vezi C. de Filippis Cappai, *op.cit.*, p. 78.

<sup>14</sup> Se cunosc din sursele literare medicii personali ai unor împărați: al lui Tiberius, *Caricles*, al lui Nero, *Andromachus din Creta*, ai lui Claudius, *Quintus Stertinius Senofontes* din Cos, urmat de *Gaius Stertinius Senofontes* și de *Scribonius Largus*, al lui Traian, *Criton*, al lui Marcus Aurelius și apoi al lui Commodus, *Galenus*. Vezi C. de Filippis Cappai, *op.cit.*, p.78-79.

<sup>15</sup> Despre medicii militari și tratarea rănilor de război a se vedea A. Krug, *Heilkunst und Heilkult. Medizin in der Antike*, München, 1993, p. 204-208; C. F. Salazar, *The treatment of war wounds in graeco-roman Antiquity*, Leiden Boston, Köln, 2000, mai ales p. 68-124 dar și R. Jackson, *op. cit.*, p.112-137; P. A. Baker, *Medical care for the Roman army on the Rhine, Danube and British frontiers in the first, second and early third centuries AD.*, Oxford, Hedges, 2004; medicii militari făceau parte din corpul de subofițeri (*principales*) ai unităților militare. Vezi Al. Suceveanu, Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, Bucarest, 1991, p. 58.

<sup>16</sup> A se vedea chiar în Dobrogea cazul medicului *T. Rascanius Fortunatus* din tribul Pollia din Faventia (oraș în regiunea Emilia), *medicus* civil venit la Troesmis (*ISM V*, 193).

<sup>17</sup> Celsus împărțea medicina în trei mari părți: dietetica, farmaceutica și chirurgia. M. D. Grmek, B. Fantini, *op. cit.*, p. 8.

<sup>18</sup> S-au făcut chiar și categorisiri ale acestor ustensile. Vezi R. Jackson, *A set of surgical instruments from Roman Italy*, în *VIIIe Rencontres internationales d'Archéologie et d' Histoire d' Antibes*, 23-25 octombrie 1986, Éditions A.P.D.C.A., *Juan-le-Pins*, 1987, p. 414-415 care identifică trei categorii: 1. instrumentele chirurgicale de bază (bisturie, cârlige, forcepsuri, sonde); 2. instrumente specializate (chiurete, ace de os, specule, catetere, ace pentru cauterizări și cataracte); 3. piese farmaceutice (cutii, palete, lingurițe, spatule).

<sup>19</sup> În urma săpăturilor de la Pompei și Herculaneum s-au găsit truse de instrumente medicale compacte și într-un număr consistent. Vezi pentru asta B. Vulpes, *Illustrazione di tutti strumenti chirurgici scavati in Ercolano e in Pompei*, Napoli, 1847; L. J. Bliquez, *Roman Surgical Instruments and Other Minor Objects in the National Archaeological Museum of Naples*, Mainz, 1994, fig. 1-27.

<sup>20</sup> E. Künzl, *Medizinische Instrumente aus Sepulkralfunden der römischen Kaiserzeit*, Köln, 1983, harta I și p. 59-100.

<sup>21</sup> Pentru Dobrogea, regiunea care ne interesează în studiul de față vezi M. Bucovală, *Atestări arheologice ale practicilor medico-farmaceutice în Dobrogea*, în *Pontica*, X, 1977, p. 91-96 și 4 planșe; G. Matache, *Spuren der römischen Heilkunde und Gesundheitspflege in der Dobrudscha (Scythia Minor)* în *XXIIe Congrès international de l'histoire de la médecine*; Bucarest, Constantza, 1970, p. 301; St. Cernega, M. Bucovală, *Studiu privind incidența afecțiunilor dentare în epoca romano-bizantină la Tomis*, în *Pontica*, 23, 1990, p. 355-358.

către specialiști, așa cum o arată inscripțiile și cum o demonstrează instrumentele medicale descoperite până acum<sup>22</sup>.

În cele ce urmează prezentăm noi instrumente medicale și de farmacie descoperite în Dobrogea și aflate acum într-o colecție particulară (fig. 10'). Este vorba de nouă piese din bronz cu întrebuințări variate. Locul de descoperire este destul de vag cunoscut, și anume nordul Dobrogei. Pentru spațiul dobrogean mai sunt cunoscute câteva instrumente medicale care provin, în cea mai mare parte, din morminte din așezările de pe țărmul vestic al Mării Negre<sup>23</sup>.

1. Pensetă cu un braț drept și unul curbat (gr. *λαβίς, μωδιον*, lat. *vulsella, volsella*)<sup>24</sup>. Este confecționată dintr-o singură fâșie de tablă îndoită; bronz. Dimensiuni: L= 62 de mm; greutate= 9, 40 g. (fig. 1 și 1'). Stare de conservare: bună.

#### Sec. I-II p. Chr.

2. Pensetă cu ambele brațe curbate (gr. *λαβίς, μωδιον*, lat. *vulsella, volsella*); bronz. Dimensiuni: L= 59 mm; greutate= 5, 20 g. (fig. 2 și 2') Stare de conservare: bună.

Pensetele aveau o utilizare variată și intensă atât în chirurgie, cât și în medicina generală sau farmacie. Aveau forme dintre cele mai diverse, fiind unele dintre piesele întâlnite frecvent în trusele medicale<sup>25</sup>. Existau și clame care aveau formă de pensetă, dar care aveau marginile prevăzute cu dinți pentru apucare și fixare.

#### Sec. I-II p. Chr.

3. Fragmentul păstrat este foarte greu de identificat datorită stării destul de deteriorate. Partea ascuțită putea fi utilizată în stomatologie sau în operațiile oftalmologice; bronz; Dimensiuni: L= 100 mm, greutate= 7, 50 g. (fig. 3 și 3')

Stare de conservare: mediocră.

4. La fel ca și piesa anterioară și acest fragment avea o întrebuințare care ne este destul de neclară (poate un cârlig folosit în operațiile chirurgicale)<sup>26</sup>; bronz; Dimensiuni: L = 93 mm, greutate= 7, 00 g. (fig. 4 și 4'). Stare de conservare: mediocră.

<sup>22</sup> *Medici* apar în AE 1935, 70 = AE 1938, 7 (Pliska); AE 1995, 1350 (Tyraș); AE 1998, 1135 (Novae- Svishtov). De asemenea, în numeroase centre din Moesia Inferior au apărut dovezi ale practicării medicinei: la Novae este vestitul *valendinarium* despre care există o consistentă bibliografie: vezi în J. Kolendo, *Inscriptions en l'honneur d'Esculape et d'Hygie du valendinarium de Novae în Arheologia Warszawa*, XLIX, 1999, p. 55-69; pentru Nikopolis ad Istrum a se vedea I. Cărov, *Medicinski i farmaceutični instrumenti i posobja ot Nikopolis ad Istrum i gradskata mu teritorija. (Medical and pharmaceutical equipment and instruments from Nicopolis ad Istrum and pertaining territory. în Izv. Istor. Muz. Veliko Tărnovo*, 7, 1992, p. 147-152; pentru Dionysopolis vezi G. Tončeva, *Ein Beitrag zur Geschichte der Medizin. Priroda (Die Natur)*, 3, 1954, 74, *Fasti Archeologici*, 12, 1959, Nr. 3506; K. Škorpi, *Grabfund in Balčik*, în *JÖAI* 15, 1912, p.101-134; T. Sivkov, *Materialen zur Geschichte der Chirurgie in Bulgarien. Alte chirurgische Instrumente*, în *Chirurgia*, 7, 1954, p. 319; W. Schindler, *Griechischer Mythos als politische Allegorie der Römer-untersuch am Bilderzyklus aus der Iphigeniensage auf dem Bronzekerter in Varna, Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität Berlin, Ges.-Sprachwiss., Reihe 25*, 1976, p. 475-483. Pentru Odessos vezi G. Tončeva, *Découvertes des tombes d' Odessos în Ivestija Varna*, 12, 1961, p. 32-52; Idem, *Tombes nouvelles découvertes aux environs d' Odessos*, în *Ivestija Varna*, 15, 1964, p. 51 și urm.

Există câteva măturii ale existenței acestei meserii și în Dobrogea romană. La Troesmis: *ISM V*, 103 (*Quintus Erucius Victor, medicus cohortis*); *ISM V*, 170 (*Aelius Aurelianus, medicus alae* de la Troesmis); *CIL III*, 6203 = *ISM V*, 193 (*T. Rascianus Fortunatus, medicus civil* de la Troesmis, venit probabil în oraș datorită cererii pe care o avea meseria sa). De la Barboși, jud. Galați, un medic militar, ... *Veturius, medicus legionis I Italiae*, își făcea meseria în castrul de aici. (*ISM V*, 299). De altfel, grija pentru sănătate, pentru igienă reiese și dintr-o inscripție din Dobrogea, de la *Vicus Petra*, *ISM*, V, 222.

<sup>23</sup> M. Irimia, *Arztliche Instrumente aus der römischen Zeit, die in Tomis gefunden wurden*, în *XXIIe Congrès international de l'histoire de la médecine*; Bucarest, Constantza, 1970, p. 53; A. Rădulescu, El. Coman, C. Stavru, *Un sarcofago di età romana scoperto nella necropoli tunulare di Callatis (Mangalia) în Pontica*, 6, 1973, p. 263, fig. V3; M. Bucovală, *op. cit.*, p. 94.

<sup>24</sup> E. Künzl, *Medizinische Instrumente der Römischen Kaiserzeit im Römischen- Germanischen Zentralmuseum, Mainz*, 2002, pl. 48, C7-9; pl. 49, C10-18; pl. 50, C19, C21.

<sup>25</sup> A. Krug, *op.cit.*, p. 88-89. E. Künzl, *op.cit.*, 2002, pl. 48, C7-9; pl. 49, C10-18; pl. 50, C19, C21.

<sup>26</sup> Vezi pentru analogie R. Watermann, *Medizinisches und Hygienisches aus Germania Inferior. Ein Beitrag zur Geschichte der Medizin und Hygiene der römischen Provinzen*. Neuss, 1974. p. 155 fig. 18

5. Linguriță de farmacie, de formă ovală, prevăzută cu un cârlig, de care era prins mânerul; bronz; Dimensiuni: Dmare = 40 mm; Dmic = 12 mm; greutate = 3,30 g (fig. 5 și 5'). Stare de conservare: bună.

Lingurițele, folosite des în practicile farmaceutice, sunt de diverse tipuri și dimensiuni cu diferite tipuri de prindere a mânerului<sup>27</sup>. Piesa de față păstrează mânerul, dar sistemul era unul clasic și anume se fixa o tijă în urechea de la bază<sup>28</sup>.

#### Sec. II p. Chr.

6. Sondă-lingură (gr. *Κυαθομήλη*, lat. *cyathiscomela*); bronz; Dimensiuni: L= 152 mm; greutate = 4,10 g; L linguriță = 35 mm (fig. 6 și 6'). Stare de conservare: bună. Se mai numeau în Antichitate *μήλη, μηλωτίς, μηλωτρίς, specillum*<sup>29</sup>.

Este rotundă în secțiune și se subțiază la un capăt, prelungindu-se cu o linguriță alungită și lățită la vârf. Celălalt capăt are o terminație sub forma unui sămbure de măslină<sup>30</sup>. Porțiunea de manevrat, respectiv mijlocul sondei, este torsionată pentru o mai bună priză și pentru o utilizare rapidă și facilă.

Se folosea în farmacie, cu un capăt pentru amestecat diversele medicamente de preparat, iar cu cealaltă parte pentru măsurat cantitățile de medicamente prescrise. Lingurița mai putea fi și o chiuretă, folosită pentru chiuretatul țesuturilor.

Un instrument asemănător, cu mici diferențe de ornamentație, a fost găsit la Callatis. Descoperit într-un mormânt, acesta a fost datat la jumătatea secolului al II-lea p. Chr.<sup>31</sup>. Astfel de instrumente s-au mai descoperit și în regiunile limitrofe<sup>32</sup>.

#### Sec. I - II p. Chr.

7. Sondă de ureche (gr. *μηλωτίς*, lat. *specillum auricularium; auriscalpium*); bronz; Dimensiuni: L= 135 mm; greutatea = 4,10 g (fig. 7 și 7'). Stare de conservare: bună.

Partea de jos este foarte ascuțită și netedă. Lingurița din capătul opus, *ligula*, este întinsă și de dimensiuni foarte mici. Interesantă este curbarea capătului ascuțit; a fost folosită, probabil, și în alte scopuri. Peste 20 de astfel de sonde au fost găsite în regiunea Radomir (provincia Thracia), probabil un centru de producție de obiecte mici de bronz în zonă<sup>33</sup>.

#### Sec. I-II p. Chr.

8. Sonda de ureche (gr. *μηλωτίς*, lat. *specillum auricularium; auriscalpium*); bronz; Dimensiuni: L=127 mm, greutatea = 4,40 g (fig. 8 și 8'). Stare de conservare: bună.

La fel ca și piesa anterioară are un capăt foarte ascuțit, de data aceasta drept. Capătul opus se termină cu aceeași linguriță foarte fină și plată (*ligula*)<sup>34</sup>.

#### Sec. I-II p. Chr.

Sondele de ureche sau auriculare (*auricularium specillum*) se foloseau în special pentru îndepărtarea corpurilor străine și a paraziților din ureche<sup>35</sup>. Medicul specialist se chema *medicus auricularius*<sup>36</sup>.

<sup>27</sup> Pentru tipologii a se vedea E. Künzl, *op. cit.*, 2002, pl. 46, B 169-175; pl. 47, B 176-181.

<sup>28</sup> Există și câteva tipuri de lingurițe care se termină cu bisturiu, dar acestea sunt foarte rare și este îndoielnică utilizarea acestui tip în cazul de față. Vezi pentru asta D. Sherlock, *The Roman combination knife and spoon*, în *JRA*, 16, 2003, p. 331-335.

<sup>29</sup> L. J. Bliquez, *Roman Surgical spoon-probes and their ancient names (μήλη, μηλωτίς / μηλωτρίς, specillum)* în *JRA*, 16, 2003, p. 322-330. *Specillum* este termenul folosit pentru toate tipurile de sonde.

<sup>30</sup> Pentru tipologii vezi E. Künzl, *op. cit.*, 2002, pl. 51, C 34-40; pl. 52, C 41-45.

<sup>31</sup> A. Rădulescu, El. Coman, C. Stavru, *op. cit.*, p. 262, pl. V, 3 și p. 263; M. Bucovală, *op. cit.*, p. 94, fig. 8 și nota 17.

<sup>32</sup> G. Tončeva, *op. cit.*, 1964, p. 51-56; A. Cermanović Kuzmanović, *Einige Bemerkungen zu den Bronzegegenständen aus Transdierna (Tekija)*, în *Sbornik*, Beograd, XV, 1994, I, p. 77-80.

<sup>33</sup> V. Ljubenova, *Centre de production et commercial antique près de Radomir (communication préalable)*, (rez. Lb. fr.) în *Archeologia*, Sofia, XXVII, 1985, 3, p. 29, fig. 6.

<sup>34</sup> Pentru analogii vezi E. Künzl, *op. cit.*, 2002, pl. 52, C46-56; pl. 53 C57-67.

<sup>35</sup> Vezi informații despre modul de utilizare a acestor sonde la Celsus, *Med. VI*, 7, 5-7.

<sup>36</sup> G. Penso, *op. cit.*, 1984, p. 393.

Aceste piese erau folosite în Asia Mică atât ca sonde cât și drept cautere (gr. *Καυτήριον*, lat. *ferrum candens*)<sup>37</sup>. Sunt întâlnite în număr foarte mare în trusele medicale descoperite până acum, ceea ce sugerează că reprezentau instrumente de nelipsit din trusa oricărui medic datorită posibilității de a fi folosită în mai multe scopuri. Lungimile variau cu până la 5 cm (vezi fig. 8<sup>38</sup>).

9. Fragment de sondă-spatulă, (gr. *σπαθομήλη*, lat. *spathomela*). Este o piesă de tip „pește”<sup>38</sup>; bronz; Dimensiuni: L spatulei= 69 mm, greutate= 6, 30 g, (fig. 9 și 9’). Stare de conservare: bună.

O gamă largă de instrumente chirurgicale romane o constituie instrumentele de explorare, dilatare și inspecție a cavităților, precum sondele, numite *specillum*. Sondele erau instrumente comune care se foloseau atât în practicile medicale, dar și în folos domestic<sup>39</sup>.

Hippocrates le amintește ca utilizându-se la îngrijirea rănilor de la cap. Utilitatea lor este descrisă mai pe larg de Celsus<sup>40</sup> și de Galen<sup>41</sup>. Și astăzi sunt folosite în instrumentarul de obiecte chirurgicale<sup>42</sup>.

Piesa de față are o manșetă trapezoidală la baza spatulei, din care pornea partea de manevrat, prelungindu-se, cel mai probabil, cu o măciucă în formă de sămbure de măsline (vezi Fig. 10). Se regăsește în multe din trusele de oftalmologie<sup>43</sup>. De altfel, este tipul de sondă care se întâlnește cel mai des. La unul dintre capete mai putea avea, în loc de spatulă, o paletă sau o lingură. Aceste dublări ale instrumentului se practicau pentru a simplifica trusa.

Se utilizau atât în farmacie cât și în medicina generală sau oftalmologie. Extremitatea bombată era folosită ca sondă, cu o îndrumător al bisturului (gr. *μάχαρα*, σμίλη, lat. *culter*, *scalper*, *scalpellus*). Putea fi foarte bine uzitată și pentru cauterizare, legarea arterelor nefiind încă folosită, și pentru a arde anumite leziuni. Extremitatea - spatulă era utilizată pentru a zdrobi și amesteca prafurile, lichidele și unguentele, pentru a presăra prafuri pe răni, pentru a introduce în ochi loțiunile, iar în lingurițe se dizolvau prafuri<sup>44</sup>. Erau cu siguranță folosite și la prepararea coloranților sau în cosmetică<sup>45</sup>. Această multitudine de utilizări posibile explică numărul mare de instrumente<sup>46</sup>.

## Sec. I – II p. Chr.

Din păcate nu dispunem de contextul arheologic sau de alte mărturii (obiecte asociate databile) care să ne ajute la datare. Totuși, știind că nu au fost evoluții importante în forma pieselor în primele secole ale erei creștine, și având ca model obiecte similare din zonă sau din Imperiu, putem plasa trusa de față în secolele I - II p. Chr.

Instrumentele au aparținut, probabil, unui medic local care practica medicina generală și care avea cunoștințele necesare efectuării unor mici intervenții chirurgicale. Diversitatea utilității lor ne face să credem că nu era un medic specialist, și putea trata mai multe afecțiuni, astfel cum în lumea romană întâlnim cazuri de medici cu specializări combinate<sup>47</sup>.

<sup>37</sup> G. Snyder, *Instrumentum medici. Der Arzt und sein Gerät im Spiegelbild der Zeiten*, 1972, p. 54, fig. 33.

<sup>38</sup> Vezi pentru categoriile de sonde-spatulă L. J. Bliquez, *op. cit.*, 1994, nr. 120-128 și E. Künzl, *op. cit.*, 2002, pl. 50, C22-27; pl. 51, C28-33.

<sup>39</sup> J. Randolph, *Medical Instruments or Classical Cosmetic Utensils? Seven copper alloy probes in Stockholm in Medelhavsmuseet*, 31, 1998, p.105.

<sup>40</sup> Celsus, VII, 27; VII, 23; VI, 7; VI 7-9; Vezi și R. Jackson, *The surgical instruments, appliances and equipment in Celsus „De medicina”* în Sabbah, Guy, (éd.), *La Médecine de Celse. Aspects historiques, scientifiques et littéraires, textes réunis et édités par Guy Sabbah et Philippe Mudry, Saint Étienne*, 1994, p. 167-210.

<sup>41</sup> Galen on *Anatomical Procedures*, traducere C. Singer, Londra, 1956, 9, 1.

<sup>42</sup> De exemplu același tip de sondă pentru ureche precum cele antice se mai utilizează încă în India. R. Watermann, *Ärztliche Instrumente aus Novaesium*, Köln, 1970, p.15, fig 7 și 8. În limba hindî instrumentul cu care se curăță urechea este *Kān-mailiyā*, *Kān=ureche* și *Mailiyā= reziduri*. În hindî sonda de ureche se traduce *Kān-Khodani*.

<sup>43</sup> C. Bourgeois, E. Sikora, *Médecine des yeux dans le sanctuaire de l'eau de Pouillé (Loir-et-Cher)* în André Pelletier (éd.), *La Médecine en Gaule*, Paris, 1985, p.106.

<sup>44</sup> *Ibidem*.

<sup>45</sup> J. Randolph, *op. cit.*, p. 97; Vezi și E. Künzl, *Medizinische Instrumente aus Sepulchralfunden der römischen Kaiserzeit*, în *BJ* 182, 1982, p. 5, 6, 4; L. J. Bliquez, *op. cit.*, 1994, p. 46; R. Watermann, *op.cit.*, 1974, p. 136.

<sup>46</sup> R. Jackson, *op. cit.*, 1987, p. 422. Cf. J.S. Milne, *Surgical instruments in Greek and Roman times*, Aberdeen, 1907, p. 97; R. Watermann, *op.cit.*, 1974, p.134.

<sup>47</sup> Eros Merula din Assisi era *medicus clinicus chirurgus oclarius*. Vezi R. Jackson, *op.cit.*, 1987, p. 425.

## Plansa 1. Instrumente medicale. Desene.

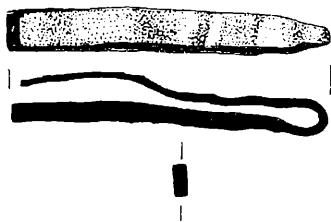


Fig. 1. Pensetă (Desen).

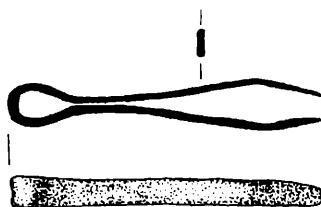


Fig. 2. Pensetă (desen).



Fig. 3. Fragment de instrument folosit în chirurgie (Desen).

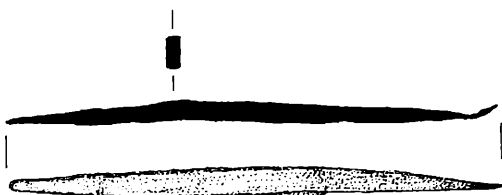


Fig. 4. Fragment de instrument folosit în chirurgie (cârlig?) (Desen).

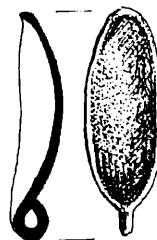


Fig. 5. Linguriță (Desen).

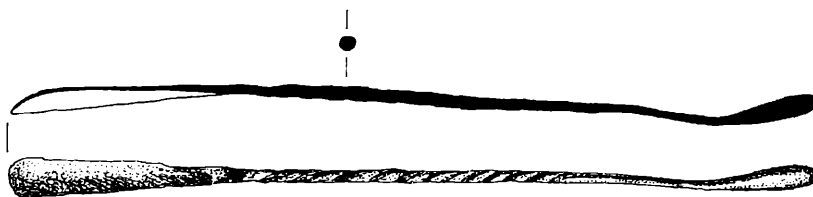


Fig. 6. Sondă-lingură (Desen).



Fig. 7. Sondă de ureche (Desen).



Fig. 8. Sondă de ureche (Desen).

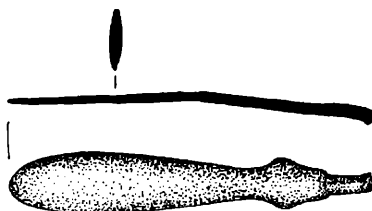


Fig. 9. Fragment de sondă - spatulă tip „pește” (Desen).

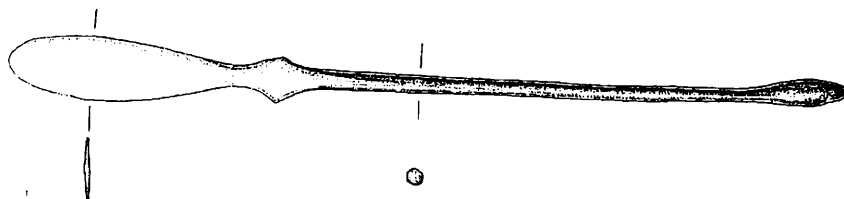


Fig. 10. Sondă - spatulă de tip „pește” (După E. Künzl, *Medizinische Instrumente der Römerzeit aus Trier und Umgebung im Rheinischen Landesmuseum Trier in Trierer Zeitschrift*, 47, 1984, p. 207, pl. 3, A2-c. L= 17, 7 cm) (Dessin).

## Planșa 2. Instrumente medicale. Foto.



Fig. 1'. Pensetă (Foto).

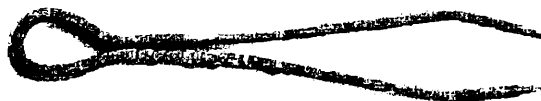


Fig. 2'. Pensetă (Foto).



Fig. 3'. Fragment de instrument folosit în chirurgie (Foto).



Fig. 4'. Fragment de instrument folosit în chirurgie (cârlig?) (Foto).



Fig. 5'. Linguriță (Foto).

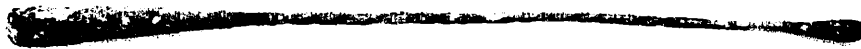


Fig. 6'. Sondă-lingură (Foto).





Fig. 7'. Sondă de ureche (Foto).



Fig. 8'. Sondă de ureche (Foto).

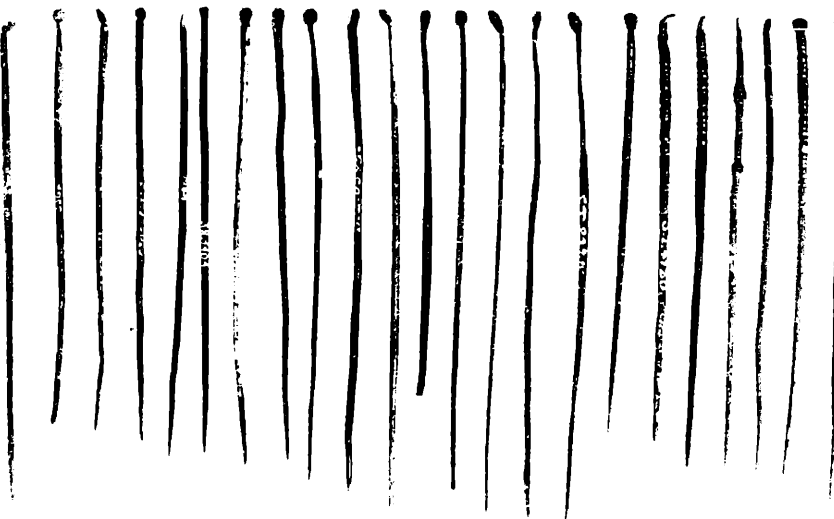


Fig. 8''. Diverse tipuri și dimensiuni ale unor sonde de ureche (După E. Künzl, *Medizinische Instrumente der Römerzeit aus Trier und Umgebung im Rheinischen Landesmuseum Trier* în *Trierer Zeitschrift*, 47, 1984, p. 207, pl. 25, L 24-46).



Fig. 9'. Fragment de sondă – spatulă tip „pește” (Foto).



Fig. 10'. Instrumente medicale din bronz. Dobrogea (secolele I-II p. Chr.) (Foto).

## INSTRUMENTS MÉDICAUX D'ÉPOQUE ROMAINE DE DOBROUDJA

### RÉSUMÉ

Dans cette étude on présente neuf instruments médicaux antiques, inédits, trouvés en Dobroudja. Il s'agit de deux pincettes, deux sondes d'oreilles, une sonde - spatule, et une sonde - cuillère, à côté d'une cuillère de pharmacie et autres deux fragments qui ne sont pas très bien conservés. C'est très probable une trousse médicale mixte qui est composée d'instruments utilisés dans les pratiques chirurgicales, mais aussi pour les traitements pharmaceutiques et, peut-être, dans les pratiques cosmétiques.

### LISTE DES FIGURES

- Fig. 1. Pincette (Dessin).  
 Fig. 1'. Pincette (Photo).  
 Fig. 2. Pincette (Dessin).  
 Fig. 2'. Pincette (Photo).  
 Fig. 3. Fragment d'instrument utilisé en chirurgie (Dessin).  
 Fig. 3'. Fragment d'instrument utilisé en chirurgie (Photo).  
 Fig. 4. Fragment d'instrument utilisé en chirurgie (peut-être un crochet) (Dessin).  
 Fig. 4'. Fragment d'instrument utilisé en chirurgie (peut-être un crochet) (Photo).  
 Fig. 5. Cuillère (Dessin).  
 Fig. 5'. Cuillère (Photo).  
 Fig. 6. Sonde - cuillère (Dessin).  
 Fig. 6'. Sonde - cuillère (Photo).  
 Fig. 7. Sonde auriculaire (Dessin).  
 Fig. 7'. Sonde auriculaire (Photo).  
 Fig. 8. Sonde auriculaire (Dessin).  
 Fig. 8'. Sonde auriculaire (Photo).  
 Fig. 8''. Sondes auriculaires, espèces et dimensions (E. Künzl, *Medizinische Instrumente der Römerzeit aus Trier und Umgebung im Rheinischen Landesmuseum Trier in Trierer Zeitschrift*, 47, 1984, p. 207, pl. 25, L 24-46).  
 Fig. 9. Fragment de sonde - spatule „poisson" (Dessin).  
 Fig. 9'. Fragment de sonde - spatule „poisson" (Photo).  
 Fig. 10. Sonde - spatule „poisson" (Dupâ E. Künzl, *Medizinische Instrumente der Römerzeit aus Trier und Umgebung im Rheinischen Landesmuseum Trier in Trierer Zeitschrift*, 47, 1984, p. 207, pl. 3, A2-c. L= 17, 7 cm) (Dessin).  
 Fig. 10'. Des instruments médicaux en bronze de Dobroudja romaine (I<sup>er</sup> - III<sup>ème</sup> siècle ap. Chr.) (Photo).